

Використана література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Дидактика средней школы. Некоторые проблемы современной дидактики : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. / под ред. М. А. Данилова и М. Н. Скаткина. – М. : Просвещение, 1975. – 303 с.
3. Методика преподавания изобразительного искусства // Программы пед. ин-тов для спец. "Педагогика и методика начального обучения" с дополнительной спец. "изобразительное искусство". – М., 1990. – С. 1-18.
4. Образотворче мистецтво. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи / Л. М. Любарська, М. І. Резніченко, О. М. Протопопова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 52 с.
5. Пидкасистый П. И., Фридман Л. М. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы / П. И. Пидкасистый, Л. М. Фридман. – М., 1999. – 354 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
7. Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа / А. М. Сохор. – М. : Педагогика, 1974. – 192 с.
8. Сухотин А. К. Гносеологический анализ емкости знания / А. К. Сухотин. – Томск : изд. ТГУ, 1968. – 204 с.

Мужикова И. М. Содержание методического компонента профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства.

Статья посвящена определению содержания методического компонента профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства. По результатам анализа принципов формирования содержания высшего образования, традиций художественной педагогики, современных исследований в области методики обучения изобразительному искусству и опыта организации художественной деятельности определены принципы отбора, содержание и структура учебного материала курса "Методика обучения изобразительному искусству".

Ключевые слова: художественно-педагогическое образование, профессиональная компетентность, учитель изобразительного искусства, методика обучения, содержание образования.

Muzhykova I. M. Subject of methodical component of professional competence of future art teacher.

Article is devoted to determining the subject of the methodological component of professional competence of future art teachers. According to the results of the analysis of the principles of formation of the subject of higher education, traditions of art pedagogics, current research in the field of fine arts teaching methods and experience of the organization of artistic activity principles of selection of content and structure of teaching material of the course "Methods of teaching visual arts are defined the".

Keywords: artistic and pedagogical education, professional competence, teacher of fine arts, teaching methodology, subject of education.

УДК: 370.118+372.242+370.157+700

Перепелиця О. В.

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито теоретичні підходи до розуміння природи, сутності та структури творчих здібностей особистості. Акцентовується увага на фундаментальних дослідженнях у сучасній психолого-педагогічній науці щодо досліджуваного феномена в аспекті виокремлення методологічних підходів: особистісного, аксіологічного, інтегративного. Висвітлюється наукові

погляди щодо компонентного складу творчих здібностей особистості складного інтегрального особистісного утворення. Проаналізовано літературні джерела з проблеми формування та розвитку творчих здібностей особистості.

Ключові слова: творчі здібності особистості, модель творчої особистості, компоненти.

У "Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті" зазначено, що "мета освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України", тому система освіти України покликана сприяти реалізації основних завдань культурного розвитку суспільства. Проблеми творчих здібностей особистості на сьогоднішній день ще недостатньо вивчені й, відповідно, не до кінця розкриті.

Проблеми творчих здібностей особистості досліджувались у працях Г. Альтшулера, Л. Виготського, В. Давидова, Г. Костюка, І. Лернера, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Б. Теплова, а також висвітлюються у сучасних дослідженнях В. Андрєєва, В. Алфімова, Д. Богоявленського, І. Бега, В. Гаврилюка, В. Кременя, С. Максименка, Г. Пустовіта, О. Савенкова, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської та ін.

Метою пропонованої **статті** визначено – розкрити теоретичні підходи до розуміння природи, сутності та змісту творчих здібностей; висвітлити наукові підходи, погляди щодо розуміння та компонентного складу творчих здібностей особистості.

Аналіз теоретичних підходів до розуміння природи, сутності та змісту творчих здібностей дозволив визначити ряд суттєвих положень про творчі здібності особистості. В сучасній психолого-педагогічній науці існує декілька наукових підходів, поглядів щодо розуміння та компонентного складу творчих здібностей особистості. Так, серед компонентів творчих здібностей вчені визначають: самостійне перенесення раніше засвоєних знань і вмінь у нову ситуацію; бачення нової проблеми у знайомих умовах, нової функції знайомого об'єкта; усвідомлення структури об'єкта, пошук альтернативи або способу вирішення; комбінування раніше відомих способів розв'язання проблемних завдань оригінальність рішень; пошуки нового; наполегливість у досягненні мети; самокритичність і критичність; гнучкість мислення, сміливість та міцність; енергійність, спосіб кодування інформації; здатність до згортання розумових операцій; здатність до перенесення; побічне мислення; цілісність сприймання; розвиток мнемічних процесів; наближення понять; гнучкість мислення; гнучкість інтелекту; здатність оцінювати й характеризувати; легкість генерування ідей; швидкість мови; здатність доводити справу до кінця.

Більшість науковців вважають, що здібності є інтегративною властивістю, до складу якої входять компоненти, взаємопов'язані між собою. Такої ж думки дотримуються О. Ковальов, С. Максименко, О. Матюшкін, В. Мясіщев, Б. Теплов, В. Рибалка, Л. Руденко й ін., які вважають, що здібності мають інтегративний характер, як загальна "ансамблевість здібностей" [5, с. 17].

На думку І. Шахіної структурними психологічними компонентами здібностей прийнято вважати креативну спрямованість особистості, дивергентний спосіб мислення, значний рівень інтелекту й мотиваційно-вольову забезпеченість діяльності індивіда [10].

Дослідник психології творчості В. Андрєєв серед компонентів творчих здібностей визначає такі: *мотиваційно-творча активність* (допитливість, творчий інтерес, відчуття захопленості, емоційний сплеск, радість відкриття, прагнення до творчих досягнень; прагнення до лідерства; прагнення до отримання високої оцінки; почуття обов'язку; відповідальність; особисте значення творчої діяльності; прагнення до самоосвіти і самовиховання); *інтелектуально-логічний* (здатність аналізувати, порівнювати; виокремлювати головне; описувати явища; давати визначення; пояснювати; доводити; обґрунтовувати; систематизувати та класифікувати); *інтелектуально-евристичний*

(здатність генерувати ідеї; здатність фантазувати; здатність оцінювати й характеризувати; переносити знання та вміння в нові ситуації; асоціативність мислення; незалежність суджень; критичність мислення); *самоорганізованість* (здатність бачити мету; планувати діяльність і раціонально використовувати час; здатність до самоконтролю, самооцінки, рефлексії, корекції, вольових зусиль); *комунікативний* (здатність акумулювати та використовувати творчий досвід інших; здатність до співпраці; здатність організовувати навчально-творчу діяльність, відстоювати власну думку та переконувати інших, уникати конфліктів та успішно розв'язувати їх) [2].

Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження дав змогу визначити здібності як індивідуально-психологічні відмінності між людьми, що забезпечують успішність виконання діяльності. Виявляючись у діяльності, вони водночас у ній розвиваються, перетворюючись на стійку особистісну властивість, здатність особистості успішно, продуктивно діяти в конкретній галузі. Дослідник Л. Тихенко розглядає творчі здібності "як синтез властивостей і особливостей особистості, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності й з обумовлюють рівень її результативності" [9, с. 25]. Проблему формування творчих здібностей, на думку Л. Тихенко, потрібно вивчати з позиції системного, особистісно-орієнтованого підходу. Уточнюючи сутність поняття "формування творчих здібностей", дослідниця трактує його як зумовлений зовнішніми факторами подальший розвиток таких властивостей і особливостей особистості, що характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності, сприяють досягненню творчих результатів [9, с. 9-10].

У дослідженні Г. Панченко творчі здібності розглядаються як синтез особистісних властивостей та якостей, що забезпечують успішне творче здійснення діяльності, серед яких виокремлено: високий ступінь розвиненості мотивів і потреб (прагнення, бажання, інтерес до діяльності); наявність індивідуально-психологічних, характерологічних рис та властивостей особистості (ініціативність, наполегливість, воля, пам'ять, уява, тощо); комплекс необхідних умінь для здійснення певного виду діяльності, що є показниками творчих здібностей. Г. Панченко спирається на методологію системного, особистісного, рефлексивно-діяльнісного, інтегративного підходу та враховує провідні положення сучасної мистецької освіти щодо творчого характеру педагогічної діяльності (Л. Масол, О. Олексюк, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова). А також дослідницею визначено структурні компоненти творчих здібностей: *мотиваційно-пізнавальний*, що включає інтерес та пізнавальну активність особистості, її прагнення до набуття культурологічних, мистецьких знань; здатність до творчого мислення; *технологічно-регулятивний*, що передбачає сформованість умінь та навичок, які визначаються наявністю спеціальних творчих здібностей; спрямованістю особистості на творчу діяльність; характерологічними індивідуально-психологічними особливостями (наполегливість, працездатність, воля, пам'ять та ін.); *креативно-діяльнісний*, який характеризується сформованістю вмінь та наявністю імпровізаційних умінь; здатністю до самореалізації в діяльності. На думку Г. Панченко такі компоненти творчих здібностей, маючи відносно самостійні якісні характеристики, функціонують не ізольовано, а знаходяться у взаємозв'язку, складаючи єдність системи творчих здібностей [4, с. 21].

В дослідженнях С. Садовенко здібності дітей визначаються як стійкі індивідуально-психологічні властивості, які є передумовою та запорукою успішного здійснення творчої діяльності. У дослідженні показано, що саме в ході оволодіння різними видами діяльності, в процесі цілеспрямованого виховання й навчання в дітей формуються здібності до різних видів діяльності, які в сукупності складають структуру здібностей. Ми погоджуємося з думкою С. Садовенко, що формування здібностей з раннього віку сприяє розвитку стійкої уваги, уяви, пам'яті, активізує репродуктивне та продуктивне мислення дітей, позитивно

впливає на їхнє загальнокультурне становлення [6].

Дослідник М. Стась визначила поняття "творчі здібності як особистісні утворення, які спонукають до постійного творчого пошуку, необхідності оволодіння творчими вміннями, результатом чого є створення нових творів образотворчого мистецтва "за законами краси, за критеріями новизни, оригінальності та об'єктивної значущості". На її думку, складовими елементами цього поняття є творчий склад мислення, сміливість уяви і фантазії, емпатія, натхнення, оригінальність, відхід від шаблону, які знаходять своє виявлення в уміннях, класифікованих нами як уміння зображення й уміння вираження. У дослідженні М. Стась запропоновано науковий підхід щодо визначення сутності творчих здібностей, а саме: особистісного (І. Бех, О. Карпова, Ю. Орлов та ін.), аксіологічного (О. Олексюк, М. Ткач, Г. Щербакова та ін.), інтегративного (М. Гринькова, О. Пехота, О. Цокур та ін.). Поєднання особистісного підходу, спрямованого на всебічний гармонійний розвиток особистості; аксіологічного, що ґрунтується на підставі ціннісних орієнтацій особистості; інтегративного, в основі якого лежить спосіб наукового пізнання, котрий виробляє цілісний підхід до окресленого феномена, створює теоретичні передумови мистецької освіти [7, с. 6].

Творчі здібності дослідником Н. Георгян тлумачаться як складне особистісне утворення, в основі якого лежать знання, уміння, навички, задатки загального і специфічного характеру, а також комплекс показників, що виражаються в *потребово-мотиваційній, позитивно-емоційній, інтелектуальній, творчій* спрямованості особистості. А також дослідницею виокремлено структурні компоненти творчих здібностей: знання, вміння, навички, а також психічні процеси – уява, мислення, емоції, відчуття [5].

На думку Н. Гавриш однією з умов успішності творчості дітей є наявність творчих здібностей, в яких ми вбачаємо такий рівень прояву психолого-педагогічних особливостей дитини, який забезпечує їй стійкий інтерес та успіх у діяльності. Одними з компонентів структури творчих здібностей до діяльності дітей вона вважає *художньо-естетичне сприймання, творчу уяву* [3].

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури свідчить, що творчі здібності, як і здібності взагалі, мають складну структуру, тобто компонентний склад. На думку М. Татаренко, розвиток загальної складної здібності залежить від міцності, стійкості та різноманітності зв'язків між окремими компонентами її структури, поряд з мірою її розвитку в цілому, у взаємозв'язку і взаємозалежності між ними. Науковець відзначає, що творчі здібності ґрунтуються на розумінні як багато-компонентного утворення (що забезпечують успішність у реалізації продуктивної діяльності та виявляються, реалізуються і розвиваються в такій діяльності, характеризують міжіндивідуальні відмінності, мають компонентний склад, органічно пов'язані з пізнавальними процесами, емоційними станами, індивідуально-психологічними властивостями особистості), вона дійшла висновку, що до прояву творчих здібностей належать *когнітивний, емоційний і комунікативний компоненти* [8, с. 26]. М. Татаренко наголошувала на тому, що творчі здібності – це цілісно-структурне, багатоконпонентне утворення, яке забезпечує продуктивність результату художньо-творчої діяльності особистості в ході реалізації її індивідуально-творчих можливостей в соціокультурному просторі [8, с. 21].

Ми поділяємо думку Л. Руденко, яка зазначає, що під структурою поняття "творчі здібності" слід розуміти інтегральне психологічне утворення, цілісність якого ґрунтується на їхньому взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості. За висновками Л. Руденко, успішне формування творчих здібностей можливе за умови врахування п'ятикомпонентної моделі цих здібностей, а саме: *мотиваційно-орієнтаційний* компонент, важливий для реалізації творчих здібностей, спрямованості на мету та її досягнення, самоорганізації особистості (В. Андреев, Н. Кічук, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін,

А. Менегетті, В. Ніколко, К. Роджерс, В. Рибалка, С. Сисоєва, А. Шумілін); *когнітивний компонент*, пов'язаний з індивідуальними способами сприймання, запам'ятовування, мислення та вирішення творчих завдань (Г. Клаус, Г. Костін-Глогер, У. Найсер); *емоційно-вольовий компонент*, пов'язаний з емоційно-образним переживанням музики, з вольовою регуляцією творчого пошуку, відчуттям себе "центром активності" під час вирішення творчих завдань (Л. Веккер, В. Вілюнас, Л. Виготський, Б. Додонов, Г. Саїк, Б. Теплов); *комунікативний компонент*, що розкриває специфіку міжособистісного спілкування, здатність особистості до продуктивної взаємодії в колективному розв'язанні творчих завдань (В. Біблер, С. Курганов, К. Роджерс, В. Серіков); *рефлексивний компонент*, пов'язаний з оцінкою особистістю своїх можливостей, з усвідомленням процесу і результатів діяльності (П. Алексєєв, Г. Антіпов, А. Каргін, Ю. Кулюткін, О. Огурцов, О. Панін, О. Рудницька, О. Савченко) [5, с. 50].

За висновками М. Руденко природа та розвиток здібностей визначається за такими принципами: "по-перше, здібності належать до основних властивостей особистості, що мають інтегративний характер, виявляються в цілеспрямованій діяльності та зумовлюють її успіх; по-друге, здібності особистості – це вираження єдиної її цілісної сутності в тісному взаємозв'язку з різноманітними якостями; по-третє, здібності особистості виявляються у взаємодії компонентів їхньої структури; по-четверте, здібності – це внутрішні можливості для розвитку особистості, що формуються під впливом зовнішніх, зокрема соціальних умов у процесі спеціально організованої діяльності" [5, с. 19-20].

У моделі творчої особистості В. Алфімов виокремлює такі аспекти: *психофізіологічний* (гарний фізичний розвиток, міцне здоров'я, сила нервової системи, рушійність нервових процесів), *пізнавальний* (інтелектуальне сприйняття, висока напруженість, концентрація уваги, загальний розумовий розвиток, інтелектуально-творчі якості), *мотиваційний* (необхідність у самореалізації, необхідність у творчості, інтелектуальна необхідність, пізнавальна спрямованість, мотив досягнення, потреба в лідерстві), *аспект відносин* (спеціальні здібності, розвинений науковий світогляд, наявність "Я-концепції", самоповага, незалежність особистості, вольові якості особистості, комунікативні, організаторські, оцінювальні якості вихованості) [1].

Звичайно, кожний із науковців виокремлює елементи творчих здібностей по-різному, але спільним є те, що творчість розглядається як діяльність. Об'єднання складних психологічних утворень у процесі творчої діяльності і складає сутність поняття "творчі здібності".

Отже, у процесі аналізу сутності поняття "творчі здібності" доцільно запропонувати визначення творчих здібностей як складного інтегрального особистісного утворення, що забезпечує продуктивну художньо-творчу діяльність особистості, яка органічно пов'язана з художньо-творчими та комунікативними знаннями, вміннями й навичками, з емоційно-почуттєвим ставленням до мистецтва, із самопізнанням художньо-творчої діяльності в соціокультурному просторі. Це утворення, на нашу думку, дозволяє визначити структуру творчих здібностей особистості в єдності таких компонентів: когнітивного, аксіологічного, праксеологічного, рефлексивного, комунікативного.

Використана література:

1. Алфімов В. М. Модель творчої особистості ліцеїста / В. М. Алфімов // Рідна школа. – 2005. – № 5. – С. 9-14.
2. Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
3. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02. "Теорія і методика навчання (українська мова)" / Н. В. Гавриш. – Київ : 2002. – 16 с.

4. Панченко Г. П. Методика розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 "Теорія та методика музичного навчання" / Г. П. Панченко. – Київ, 2008. – 21 с.
5. Руденко Л. С. Формування творчих здібностей учнів 5-9 класів у позаурочній роботі засобами музичного мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. "Теорія та методика навчання музики і музичного виховання" / Л. С. Руденко. – Київ, 2004. – С. 47.
6. Садовенко С. М. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору) : дисер. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – "Теорія та методика навчання музики і музичного виховання" / С. М. Садовенко. – Київ, 2007. – С. 9-10.
7. Стась М. І. Методика формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. І. Стась. – Київ, 2007. – 263 [93] с.
8. Татаренко М. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театрального мистецтва в умовах дозвілля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / М. Г. Татаренко. – К., 2006. – 194 [17] с.
9. Тихенко Л. В. Формування творчих здібностей старшокласників у процесі дослідницької діяльності в Малій академії наук України : дис. ... канд. наук : 13.00.07 / Л. В. Тихенко. – К, 2009. – 199 [25] с.
10. Шахіна І. Ю. Формування креативності у майбутніх учителів математики засобами мультимедіа : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти / І. Ю. Шахіна. – Вінниця, 2007. – 258 [22] с.

Перепелица О. В. Сущность и структура творческих способностей личности.

В статье представлены теоретические подходы к пониманию природы, сущности и содержания творческих способностей. Освещаются научные подходы, взгляды относительно понимания и компонентного состава творческих способностей личности. Акцентируется внимание на фундаментальных исследованиях в современной психолого-педагогической науке.

Ключевые слова: творческие способности личности, модель творческой личности, компоненты

Perepelitsa O. V. The essence and structure of the creative abilities of the individual.

In the articles presented theoretical approaches to understanding the nature, essence and content of creative abilities. Highlights of scientific approaches, views about the understanding and composition of the creative abilities of the individual. The focus is on basic research in modern psychological and pedagogical science.

Keywords: creativity personality, model, creative personality, components

УДК 378.637. 016: 74(043.3)

Плазовська Л. В.

**АНАЛІЗ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА СТУДЕНТАМИ
ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ЇХ КОМУНІКАЦІЇ**

У статті розглядаються деякі аспекти потенціалу теорії та практики аналізу творів образотворчого мистецтва, які в ході навчання студентів забезпечать їм порозуміння з будь-якою аудиторією. Зростання культури художньо-аналітичної діяльності студента залежить від його досвіду використовувати в роботі доцільні методи і прийоми такої діяльності, а цей досвід забезпечується відповідною організацією його навчання у ході освоєння ним дисциплін образотворчого циклу. Чим вищий ступінь володіння засобами пояснення змістових та виражальних особливостей художнього твору будь-якої галузі візуального мистецтва тим, відповідно, кращий стан комунікативної культури особистості.

Ключові слова: візуальне мистецтво, елементи композиції, аналіз твору мистецтва, комунікація.